

MIHAI EMINESCU

GENIU PUSTIU
•
SĂRMANUL DIONIS

PROZE

**Ediție îngrijită, tabel cronologic
și opinii critice
de Valeria FILIMON**

GENIU PUSTIU

I TASSO-N SCOȚIA

Dumas zice că romanul a existat totdeauna. Se poate. El e metafora vieții. Priviți reversul aurit a unei monede calpe¹, ascultați cântecul absurd a unei zile care n-a avut pretențiunea de-a face mai mult zgomot în lume decât celelalte în genere, extrageți din aste poezia ce poate exista în ele și iată romanul.

Printr-o claie prăfuită de cărți vechi (am o predilecțiune pentru vechituri), am dat peste un volum mai nou: Novele cu șase gravuri. Deschid și dau de istoria unui rege al Scoției care era să devină prada morții din cauza unui cap de mort îmbălsămat. Închipuiți-vă însă că pe cine l-a pus litograful să figureze în gravuri de rege al Scoției? Pe Tasso²! Lesne de explicat: Economia. Am scos întradins portretul lui Tasso spre-a-l compara. Era el, trăsura cu trăsura. Ce coincidențe bizare pe fața pământului, îmi zisei zâmbind prin visarea mea. Putea-s-ar oare întâmpla unui Tasso o istorie asemenea celeia ce-o citeam?...

Uitasem însă că tot ce nu e posibil obiectiv e cu puțință în mintea noastră și că, în urmă, toate câte vedem, auzim, cugetăm, judecăm nu sunt decât creațiuni prea arbitrare a propriei noastre subiectivități, iar nu lucruri reale. Viața-i vis.

Era o noapte tristă. Ploaia cădea mărunță pe stradele nepavate ale Bucureștilor, ce se trăgeau strâmte și noroioase prin noianul de case mici și rău zidite din cari constă partea cea mai mare a așa-numitei capitale a României. Tropăiai prin bălțile de noroi ce te împrășcau cu apa lor cea hleioasă îndată ce aveai cutezarea de-a

¹ calpe (turc.) – false, falsificate.

² Torquato Tasso (1544–1595) – poet italian al Renașterii.

pune piciorul c-un pas înainte. De prin cârciumi și prăvălii pătrunde prin ferestrele mari și nespălate o lumină murdară, mai slăbită încă prin stropii de ploaie ce inundase sticlele. Din când în când treceai pe lângă vro fereastră cu perdelele roșii, unde în semiîntuneric se zărea câte o femeie... Pe ici, pe colea vedeam pe câte-un romantic ce trecea fluierând sau câte-un om beat, care-n-dată ce chiuia răgușit lângă ferestrele prostituției, femeia spoită ce sta în sticlă¹ aprindea un chibrit spre a-și arăta fața sa unsă din gros și sânul său veșted și gol – poate ultimul mijloc de-a sufoca dorinți murdare în piepturi stârpite și pustiite de corupțiune și beție. Bețivul intra, semiîntunericul devenea întuneric și amurgul gândirilor se prefăcea într-o miază-noapte de plumb când gândeam că și acela se numește om, și aceea femeie. Trebuie să scuzi, trei sferturi ale lumii e așa, și dintr-al patrulea – Dumnezeu[e], ce puține-s caracterele acelea care merită a se numi omenești.

Prin ușa unei cârciumi deschise auzii țârlăiturile unor coarde false, pe cari le schingiua sub arcușul său cel aspru și cu degetele-i uscate un biet copil de țigan, și-n preajma lui sărea de rumpea pământul o muiere-n doi peri și un țigan rupt și lung, cu picioarele goale băgate în niște papuci largi și umpluți cu paie. O veselie grotescă, urâtă se desemna pe fețele amândorora.

Alături era o cafenea. Ploaia și frigul ce mă pătrunsese mă siliră să intru-n ea. Mirosul tutunului, eternul trictrac a jucătorilor de domino făcea un efect deosebit asupra simțurilor mele amețite de ploaie și de frig. Orologiul, fidel interpret al bătrânului timp, sună de 12 ori în limba sa metalică, spre-a da lumii, ce nu-l asculta, sama că se scursese și a 12 oră a miezului nopții. P-ici, pe colea pe lângă mese se zăreau câte-o grupă de jucători de cărți cu părul în dezordine, ținând cărțile într-o mână ce tremura, plesnind din degete cu cealaltă înainte de-a bate, tăcuți, cu ochii fixi, mișcându-și și mușcându-și buzele fără a zice o vorbă și trăgând din când în când cu sorbituri zgomotoase câte-o gură din cafeaua sau berea ce li sta dinainte... semn de triumf!

Un june aplecat asupra unui biliard scria cu creta pe pânura verde vorba Ilma. Cugetam că e din vița lui Arpad și că și-o fi scoțând

¹ în sticlă – la geam (la fereastră).

din rezervoriul memoriei sale vrun dulce nume de iubită sau vreun ideal unguresc din romanele lui Mauriciu Jokay¹. Nu m-am mai ocupat mai mult de figura acestui tânăr, suspinător poate, ci am început a răsfoi, prin ziare streine, unele reviste literarii artistice etc. (Ale noastre neci nu au, neci nu vor a revedea ceva în privința asta.)

Junele meu se apropie de mine.

– După d-ta, mă rog, șopti el înclinându-se.

Accent curat românesc – nu e ungur.

– Poftim, zisei, întinzându-i ziariul și surprins de interesul ce-mi însuflă îndată ce ridicai ochii.

Un om pe care-l cunoșteam fără a-l cunoaște, una din acele figuri ce ți se pare că ai mai văzut-o vrodată-n viață, fără s-o fi văzut neciodată, fenomen ce se poate explica numai prin presupunerea unei afinități sufletești. Începui a-l observa cu comoditate². Era frumos, d-o frumusețe demonică. Asupra feței sale palide, musculoase, expresive, se ridica o frunte senină și rece ca cugetarea unui filozof. Iar asupra frunței se zburlea cu o genialitate sălbatecă părul său negru-strălucit, ce cădea pe niște umeri compacti și bine făcuți. Ochii săi mari, caprii, ardeau ca un foc negru sub niște mari sprâncene stufoase și îmbinate, iar buzele strâns lipite, vinete, erau de-o asprime rară. Ai fi crezut că e un poet ateu, unul din acei îngeri căzuți, un Satan, nu cum și-l închipuiesc pictorii: zbârcit, hidos, urâcios, ci un Satan frumos, de-o frumusețe strălucită, un Satan mândru de cădere, pe-a cărui frunte Dumnezeu a scris geniul, și iadul îndărătnicia, un Satan dumnezeiesc care, trezit în ceri, a sorbit din lumina cea mai sănătă, și-a îmbătat ochii cu idealele cele mai sublime, și-a muiat sufletul în visurile cele mai dragi, pentru ca în urmă, căzut pe pământ, să nu-i rămână decât decepțiunea și tristețea, gravată în jurul buzelor, că nu mai e în ceri. Repede a înflăcăre a nărilor și vioaia sclipire a ochilor lui semnală o inimă din cele nebune, un caracter pasionat. Talia sa subțire, fină, și mâna sa albă cu degete lungi și aristocrate sămăna cu toate astea a avea o putere de fier. Toată expresiunea în sine era d-o putere generoasă, deși infernală.

¹ Jókai Mor (1825–1904) – scriitor și publicist ungur.

² cu comoditate – cu încetul, fără grabă.